

Humanitarismia ja maailmanpolitiikkaa

Humanitarismi – ajatus myötätunnosta kaukaisia toisia kohtaan – muodostaa yhden keskeisimmistä nykyistä maailmanpolitiikkaa määrittävistä tekijöistä. Humanitarismin kulttuurihistoria on suhteellisen tuore. Sen juuret ulottuvat 1700-luvulle, erityisesti orjuuden vastaiseen liikkeeseen. Sen varaan on alkanut rakentua perinne, jonka merkitystä ei voi vähätellä. Kansalaisten silmissä humanitarismin perinne tarjoaa maailmanpolitiikalle hyväksyttävät ja oikeutetut puitteet.

Myötätunto on tarjonnut käytännöllisen tekosyyn myös muiden päämäärien toteuttamiselle. Toisinaan se on ollut kätevä osasy. Humaanisuutta korostavan sisältönsä vuoksi humanitaarisia interventioita on käytetty jopa sodan oikeuttamiseen. Kylmän sodan jälkeisen maailmanjärjestyksen vakiintumisen myötä onkin kehittynyt käsite humanitaarisesta sodasta.

Varsinkin Yhdysvalloissa tämä ”sateenvarjokäytäntö” on tuonut yhteen liberaaleja ja konservatiivisia tahoja. Läntisissä konservatiivisissa piireissä politiikka määrittyy usein hyvän ja pahan väliseksi taisteluksi. Lähtökohtaisesti maailmassa vallitsee taistelu hyvyyden, eli lännen, ja sen vihollisten välillä. Humanitaarinen sota on läntisen sivilisaation (lue ihmiskunnan) suojelua. Liberaali ajattelu käsittää sodan tarjoavan välineen äärimmäisten tilanteiden estämiseksi. Ruanda ja Somalia tarjosivat pohjaa tälle ajattelulle: kansanmurhiin ja etnisiin puhdistuksiin verrattuna sota on alkanut vaikuttaa pienemmältä pahalta. Liberaali ja konservatiivinen kansainvälisen politiikan etiikka ovatkin löytäneet toisensa erilaisissa enemmän tai vähemmän onnistuneissa synteeseissä, joista nykyinen tilanne Afganistanissa on hyvä esimerkki. Kokemuksista on myös opittu, ja erityisesti Irakin sodan jälkeen humanitaarinen interventio on saanut osakseen ivaa nimenomaan sodan tekosyynä.

Humanitarismi tekosyynä ja osasyynä jättää usein varjoonsa paljon mielenkiintoisempia kehitystrendejä. Humanitarismin sateenvarjon alla tapahtuu monenlaista toimintaa. Sen rönsyilevistä verkostoista löytävät toisensa kansalaisjärjestöjen sekä kansallisten, kansainvälisten ja ylikansallisten järjestöjen edustajat. Myötätunto mahdollistaa monenlaisia rooleja: pragmaatikot, lainsäätäjät, sotilaat, toteuttajat, aktivistit, moralistit ja uraohjukset löytävät kaikki oman paikkansa. Erilaiset ja jopa ristikkäiset roolit tukevat toisiaan juridisten, lainsäädännöllisten, toimeenpanevien, turvallistavien ja sotilaallisten verkostojen kudelmassa. Tämä monimutkainen maailma sallii uusien roolien esiinnousun kansainvälisen politiikan temmellykseen. Samalla kuitenkin roolit saattavat ratkaisevalla tavalla myös hämärtyä. On joskus vaikea tietää kuka kukin on ja miksi mitään tehdään. Roolien hämärtymisellä on merkitystä erityisesti mietittäessä politiikan päämääriä ja pohdittaessa saavutettuja tuloksia.

Suomalaisiin olosuhteisiin tehdyt sovitukset humanitarismiteemasta ovat keskeisiä maamme tämänhetkisessä ulkopolitiikassa. Eri tahot ovat valmiina aktivoitumaan esimer-

kiksi Afganistanin tai Darfurin suhteen. Vaikka syyt ovat moninaiset, taustalla on pääasiassa arvopohjainen ajattelu. Argumentit politiikan eri sektoreilla perustuvat ajatukseen auttamisesta ja Suomen arvostetusta kansainvälisestä roolista. Myötätunnon osoittaminen kaukaisia toisia kohtaan on yhä enemmän myös identiteetin rakentamisen väline. Suomi osoittaa kulumistaan kansainväliseen yhteisöön. Monesti operaatioiden konkreettinen todellisuus ja seuraukset jäävät kuitenkin huomioimatta.

Humanitaarisen välitulon toteuttamisen kynnys on ollut korkealla. Intervention kulut käsitetään hyvin suuriksi ja hyödyt ongelmallisiksi. Toisaalta viimeaikaisessa kehityksessä on huomattavaa humanitaarisen intervention oikeutuksen itsestäänselvyys. Tämä itsestäänselvyys koskee vain pientä joukkoa myötätuntoa herättäviä tilanteita. On selvää, että erityisesti terrorin vastaisen taistelun parissa on suuresta epäilystä siirrytty eteenpäin. Huomio kohdistuu nyt intervention monimutkaisuuteen, sen oikeudellisten perustojen selkiinnyttämiseen ja sitä toteuttavien verkostojen kehittämiseen.

Varsinkin Yhdysvalloissa ja Britanniassa muiden maiden ja hädänalaisten auttaminen perustuu humanitarismiin ja hyväntekeväisyyteen, kun taas mannermaaisessa ja pohjoismaisessa ajattelussa taustalla on usein ollut egalitarismin etiikka. Tämän etiikan varaan on rakennettu monenkeskistä ja demokraattista maailmanjärjestystä, mikä on näyttäytynyt esimerkiksi pitkäkestoisina kehitysyhteistyöprojekteina.

Egalitarismiin verrattuna humanitarismi johtaa usein lyhytkestoisempiin myötätunnon ilmauksiin. Humanitaristisen toiminnan laukaisevat kuvat tietynlaisesta kärsimyksestä: joukkomurhista, sorretuista ihmisistä, nälkiintyneistä lapsista ja luonnonmullistusten jalkoihin jääneistä. Yleisenä pyrkimyksenä on tilanteen välitön ja pikainen korjaaminen.

Jos tulevaisuudessa maailmanpolitiikkaa määrittelevät yhä enemmän myötätunnon osoittamisen spektaakkelit, kysymys niiden kautta rakentuvista pidempiaikaisista rakenteista on oleellinen. Keskeistä tämän ajan maailmanpolitiikalle on, millaiseksi humanitarismin varaan tukeutuva käytäntö muodostuu ja minkälaisia valtarakenteita sen pohjalta syntyy.

Minneapolis 4.9.2007

MIKA AALTOLA